

székelységre, az udvarhelyszéki beszélőkre viszont igen, ezzel és az olyan kiszólásokkal, mint a „Lina-kanyar” (143.), Zsidó lokalizálja a megteremtett világot. A nyelv megmutatja a szereplők világképét, hordozza kulturális identitásukat, örökségüket. A nyelv az egyik legfontosabb aspektusa ennek a székely világnak, ugyanakkor a nyelv válik a humor forrásává is. Anti számára például a beavatódás, beilleszkedés sikertelenségét is jelenti, ha nem érti meg a szófordulatokat: „Milyen a gyermek fekvése? (...) Ezt csak úgy mondják, fiam! – szolt kioktatón az előbbi kérdező, Anti pedig úgy érezte, elsüllyed a szégyentől. Azt hitte, arra gondolnak, már fel is csinálta Gizust.” (107.)

Végezetül: bár Zsidó Ferenc regényétől lehet, hogy nem leszünk „igazi székelyök”, annál nagyobb, gazdagabb élménnyel tesszük le a könyvet. A szerző ügyesen teremti meg, hogy egyszerre kívülállóként tekinthessünk az ábrázolt világra, de azonosulni is képesek legyünk vele. Nemcsak a székely identitás mítoszait idézi fel, hanem azok illúzióit is lerombolja.

Tankó Andrea

AZ ODA NEM TARTOZÁS LÉTÉLMÉNYE

HEGEDÜS VERA: *MONDASS EGY MISÉT ÉRTEM.*
KALLIGRAM KIADÓ, BUDAPEST, 2024.

Hegedüs Vera *Mondass egy misét értem* című második kötete 2024-ben jelent meg a Kalligram Kiadó gondozásában. A szerző első könyve, a 2021-ben publikált *ostoba* című, Horváth Péter Irodalmi Ösztöndíjat nyert regény után nagy érdeklődéssel várta a második kötetet a kritikai és olvasói közeg.

98

Fordított sorrendben haladok Hegedüs prózavilágával. A *Mondass egy misét értem* olvasásáig ugyanis nem ismertem a szerző munkásságát, a novel-

laskötettel való találkozás azonban nagyon kíváncsivá tett az *ostobára*. Míg az *ostoba* nagyobb kritikai visszhangnak örvendett, a *Mondass egy misét értem* eddig nem bővelkedik túl sok recenzióban, de azt gondolom, mindenképpen érdemes és érdekes olvasnunk.

A kötet huszonegy rövidprózából áll, mindenik esetében természetes része a szövegvilágnak a groteszk és az abszurd, valami furcsa borzongás, a szürreális, legyen szó a környezetről, az emberközi viszonyokról vagy a külső és belső terekről. Hegedüs prózavilágát áthatják a disztópikus műfaji elemek, a jövőtlenség érzése, olykor brutális életesemények és -mozzanatok. A kötetben kiemelt téma a kereszténység, a hit kérdése és motívumvilága, ezek újraértelmezése, a női test és a szenvedés különböző formái, ahogyan a be- és kizártság, a sehoiva nem tartozás és elvágyódás alapélménye is („hogya soha nem moshatom le magamról az ide nem tartozás bélyegét, a sehoiva nem tartozását, ami rossz csillagként imbolyog a fejem felett, akárhová megyek”, *Rossz csillag*, 55.). Szereplői gyakran kilógnak a sorból, egy külső hatalom alávetettjei, különcök és meg nem értettek. A megértés gátja hol a nyelv, hol az országhatárok változása, hol az idődimenziók, hol valami eleve elrendelt(nek vélt) mentális vagy fizikai furcsaság. A groteszk és abszurd hangulatvilág, a disztópikus szöveg úgy rugaszkodik el a valóságtól, hogy közben végig mintegy keretként, mintha-apropóként jelennek meg különböző realitás-elemek: történelmi korok, hatalmi rendszerek, háborúk, országok elszakítása, zsidóellenesség. A *Litera Ellenben*¹ című podcastjében ezt a fajta disztópia mögötti realizmust különösen fontos, egyszerre vicces, egyszerre közös tudást és sorstapasztalatot megjeleníteni tudó műfajötvetként, írásmódként említik. Ugyancsak itt hangsúlyozzák az abszurd sajátosságait, amely elsősorban nem irreális elemek felsorakoztatása, hanem egyfajta viszonyulásforma a nyelvhez, amely logikai kapcsolatokat old fel. Ez a fajta viszonyulás pedig a nyelvvel egyetemben vagy azon keresztül a valósághoz való viszonyulás is: az elbeszélői hang nem véleményez, nem pozicionálja magát értelmezési lehetőségek mentén, helyette inkább megjelenít, elbeszél, cselekedtet. Kertai Csenger *ÉS*-ben írt kritikájában Nicolae Balotă-ra hivatkozva az abszurdra mint egy válságjelenségre adott reakcióra tekint, amely pusztán reakció, nem válasz, mert az aktuális állapotokat tel-

¹ *Ellenben #10 – Hegedüs Vera „Mondass egy misét értem” című novelláskötetéről* Gregor Lilla, Matuz Bence és Modor Bálint beszélgetett. *Litera*, 2025. január 2. <https://litera.hu/media/litera-podcast/ellenben-10-hegedus-vera-mondass-egy-miset-erтем-cimu-novellaskoteterol.html> (Utolsó megtekintés: 2025.05.09.)

jes elbizonytalanodás jellemzi: „Nem válasz, mert a válaszba vetett hit a lét értelmére vonatkozólag megrendült, a kérdésfeltevés gesztusa is sérülékeny, nincsen biztos elbeszélői pozíció. A nyelv nem képes »igazat mondani a világról«, a nyelv egyszerűen a valóság rögzítésének eszköze.”²

Mondass egy misét értem. A cím zavarba ejtő, még sokadik kimondásra is. A kötet több fejezetcíme is a kereszténységet idézi (ld. *Fejünkön virágkoszorú, Az írások szerint, Isten háza, Kánaán*), az elbeszélők kereszténységhez fűződő viszonya viszont rétegzettebb „egyszerű” hitbeli meggyőződéséknél. Sajátos viszonyulás ez, dühös, számon- és segélykérő. A transzcendens olykor emberi jelleget ölt, a párbeszéd nem valami elérhetetlen, megközelíthetetlen Istennel vagy Máriával zajlik. Ha párbeszéd egyáltalán – javarészt inkább monológ, egyirányú közlés. A címadó novella plasztikusan ábrázolja, emeli egy szintre a női test fájdalmait, a vérzést, a nőiségben való egyedülmaradást, illetve a templomot mint helyszínt, ahol jobb vérezni, mint a kórházban. Tematizálódik a kórházi ellátás embertelen arca és hiányosságai (utóbbi megjelenik az *Egy búzamező* című írásban is), valamiféle toxikus maskulin jelenlét („Felhívom a szeretőmet, egy nálam néhány évvel fiatalabb orvostanhallgatót. Ingerült lesz, mikor meghallja a hangom. Legutóbb, azaz néhány napja nem sikerült belém élveznie, mert észrevette, hogy vérezni kezdtem. Az orvostanhallgató vidéki fiú, nem tud élvezni, ha undorodik. /.../ Beszélhetünk olyan nyelven, ami már nincs, és olyanon is, ami soha nem is volt.”, 69.), a bűn egyházi értelmezései és a női princípium, amely vérző testét Mária elé viszi. Nem békében, nem megalázkodva, nem bűnősként – hangját vállalva és hallatva, a kirekesztés, egyedülmaradás ellen szólva, fájdalmasan: „A hitetlenek imádságai nem jutnak el a mennybe, önmagukba záródnak vissza. Agyadban kígyók a koszorúd tövisei, Mária. Egyesek szerint méhemnek gyümölcse jogos büntetés, a fájdalom ugyanis akkortájt kezdődött, mikor elhagytam az egyházat. A tudományos magyarázat ezzel szemben kiemeli, hogy az első vérzésem is ekkor jelentkezett.” (*Mondass egy misét értem*, 70.), és: „Meddig akarsz vörös fonalat húzni magad után, Mária. Az istenlabirintusból nincs kiút, Mária. Én is ilyen migrénes áhítattal nézném a mennyezetet, ha egy húsevő növény állna ki a fejemből. Bizonyos családokat nem tart össze feltétlen szeretet, bizonyos családokat szükség tart össze.” (*uo.*, 71.)

A hittel és Istennel való viszony, a fentebb említett düh, keresés, elfordulás és újratalálás szépen íródik újra az *Isten háza* című novellában. Isten háza a templom. Isten háza a lélek, lelkek, létezők közti egymásba tekintés. És egy krokodil, egy krokodil sárga szeme, különcsége. Csöpi és az Isten. Az állatkertben dolgozó Csillag Imre, akit vicceskedő kollégái Béluskának hívnak, nagyon egyedül van. Egyedül van anyja halála óta, amely egyszerre hozta hitének széttöredezését és anyja betölthetetlen hiányát. Egyedül van születése óta, mert bár az Istennel való találkozásban nyugvópontra jutott félszége, testi fogyatékosága miatti sehova nem tartozása, a halál hozta hitvesztésben ez a fajta megtartó erő is darabjaira hullott: „Tetszett ez a gondolat, hogy istennek egyformán kedves az egészséges és a béna. Az ő szeretetét nem a testek nyerik el, hanem a halhatatlan lélek, végső soron tehát nem púpos vagyok, nem vigasztalan csontváz, nem garázda hús, hanem egy soha ki nem hunyó, minden égövi jelenség és földindulás közepette ragyogó vörös láng. (...) A láng addig égett, amíg anyám meg nem halt. (...) Hirtelen én lettem a kereszt, az én púpos, gyenge testem, és feltámadás nem volt sehol. Csak a háború, a megszállás, a közelgő csapatok, a forrongások voltak igaziak. (...) semmi nem voltam.” (92–93.) Ebben a mindent elvesztett állapotban Csöpi, akinek „[s]árga szeme a nap háza. Kelteti benne az istenféle dolgokat” (89.) kapaszkodó, társ lesz. A háborús helyzet bomlasztó, dehumanizáló erővel sújt az állatkerti dolgozókra, a lakosságra, az éhezés és annak csillapításának vágya válik uralkodóvá, az állatok csendesen múlnak ki az állatkert mesterkelt világából. Mindeközben azonban a sokszorosan sújtott Csillag Imre rövid időre bár, de megnyugszik Isten házában: „Csöpi bizonyíték volt, újra lángot gyújtott bennem. Láttam, amikor rám nézett, hogy Isten háza a szeme, a pupillája a szentség, és én vendég vagyok benne, zarándok, tévelygő. (...) Ő visszakerült a keresztre, én lekerültem róla.” (94.) és „Egyedül az ő két sárga szemében vagyok valaki. Harangozik bennük az éhség.” (97.)

Hegedüs prózavilága kísérletező: meghökkentő, furcsa társításokkal dolgozik, a társadalom szemében lesajnált, megvetett vagy csak oda nem illőként kezelt szereplők pedig olykor fricskázzák a fölényeskedő rendszert, játszva a profán és a szent közötti határral, a meghalást gyakorolva, a feltámadást várva (*Az írások szerint*), vagy csak láthatatlanságukban menekülni kényszerülnek. A halál, a szenvedés, a kilátástalanság, a szűkös mozgásteretek fojtogatók. A házasság köteléke fel nem bontható, csak öncsonkítással, a gyűrű testrészként forr a férj ujjára, elválni csak ténylegesen szakítva, szakadva lehet (*A gyűrű helye*). A test a betegség, szenvedések otthona („Erő-

izom, tejet iszom, és a tejből belém költözik a kórság. Soha nem fog kinőni belőlem élet, másfelől pedig ragyogó otthona vagyok a szabad szemmel nem láthatóknak. /.../ Kis koporsók süllyednek a tüdő mocsaraiban.”, *Valakinek viselni kell*, 103.), a történelmi gyűlölködés és sebzettség szülte csendben talajvesztettek a szavak („Valami megszorít belül, nem a gümőkör, és nem is a jövő gondolata, hanem ez a némaság, ami az udvarból jön. Nem tudom, hogyan lehet megszüntetni ezt a csendet, /.../ hogy szabad-e egyáltalán mozogni benne, járni-kelni, élni, és egyáltalán, elkezdni beszélni.” *uo.*, 111.). A város, a térszerkezet az én instabilitásának metaforájaként működik, az elbeszélő számára menekülni kell a terekből, amelyek összezárnak, átjárókat kell keresni szüntelen. De a menekülés maga is perspektívátlan: „Azt hittem, ha nagyobb városba költözöm, megtalálom a helyeket, ahol lenni akarok, de néhány hónap után megint elkezdtem átjárókat keresni. (...) ez a város gázol és nő és virágzik. Nincsen széle, nincsen közepe. Nincsenek tartóoszlopaim. Nem vagyok nyugodt. Nem tartozom ide.” (*Kánaán*, 112.), és „Üres buszmegálló, gyárak égett szaga, gazdátlan szűzföldek, nem akarok itt megöregedni.” (*uo.*, 114.)

A fentebb kiragadott idézetek és forrásszövegük mind-mind betekintést nyújthatnak a Hegedüs-féle különös érzékenységű prózavilágba. Ha azonban egyetlen novellát kellene választanom, amely líraiságában, hangulatában és tematikájában több fentebb említett szervezőelvet és hangsúlyos témát is egybefon, akkor a *Mint egy kupola* című szövegre esne a választásom. A *Mint egy kupola* fájdalmas balladája menekülő, szenvedő nőknek, a természet és az ember összefonottságának, a kitettségnek és az országhatárok változtatása révén megtapasztalt idegenségnek, külső-belső otthontalanságnak. A fájdalom és a női erő balladája. „Lassan halad. Előtte a darab kék, sarlóval csépli, kupola hajtja, nem szűnő mindenható, feléje csap, csivogás, vészjósló az állandó, mögötte csépli, hajtja, darab kék élővilág, jelenlét felfogott határ, tapossa élő, hajtja előre, nem szűnő, nem szűnő, szűnő, szűnő. (...) cafatokban lóg a testemen a ruha, bőrömmön vér, mások vére; nem szólok meg, mert nincs mit mondanom, pedig nem akartam visszatérni, nem ide, nem így.” (81.)